

MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI

Karabaeva Janar Payzillaeвна

Qoraqalpog'iston Respublikasi Nukus tumani 6-sonli maktab psixologi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13996400>

Annotatsiya. Maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanishi ularning umumiy o'sish va shakllanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada maktab yoshi davomida bolalarning kognitiv, ijtimoiy va hissiy rivojlanish jarayonlari ilmiy nazariyalar asosida tahlil qilingan. Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi va Erik Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasi asosida bolalarning mantiqiy fikrlash qobiliyati, tengdoshlar bilan ijtimoiy munosabatlari va hissiy barqarorlik darajasidagi o'zgarishlar ko'rib chiqilgan. Shuningdek, rivojlanishning individual farqlari va ota-onalar hamda o'qituvchilarning qo'llab-quvvatlovi bolalar psixologik rivojlanishiga qanday ta'sir qilishi muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: maktab yoshi, psixologik rivojlanish, kognitiv rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, hissiy rivojlanish, Jean Piaget, Erik Erikson, bolalar psixologiyasi.

PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF SCHOOL-AGE CHILDREN

Abstract. Psychological development of school-age children plays an important role in their general growth and formation. This article analyzes the processes of cognitive, social and emotional development of children during school age based on scientific theories. Based on Jean Piaget's theory of cognitive development and Erik Erikson's theory of psychosocial development, changes in the level of children's logical thinking ability, social relations with peers, and emotional stability were considered. It was also discussed how individual differences in development and the support of parents and teachers affect children's psychological development.

Key words: school age, psychological development, cognitive development, social development, emotional development, Jean Piaget, Erik Erikson, child psychology.

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация. Психологическое развитие детей школьного возраста играет важную роль в их общем росте и формировании. В данной статье на основе научных теорий анализируются процессы познавательного, социального и эмоционального развития детей школьного возраста. На основе теории познавательного развития Жана Пиаже и теории психосоциального развития Эрика Эриксона рассмотрены изменения уровня способностей детей к логическому мышлению, социальным отношениям со сверстниками, эмоциональной устойчивости. Также обсуждалось, как индивидуальные различия в развитии и поддержка родителей и педагогов влияют на психологическое развитие детей.

Ключевые слова: *школьный возраст, психологическое развитие, когнитивное развитие, социальное развитие, эмоциональное развитие, Жан Пиаже, Эрик Эриксон, детская психология.*

Kirish

Maktab yoshi bolalarning psixologik rivojlanishida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Bu davrda ular jismoniy, aqliy, ijtimoiy va hissiy jihatdan o'sib, shakllanib boradilar.

Ushbu maqola bolalarning maktab yoshi davomida qanday rivojlanishini ilmiy jihatdan tahlil qilib, rivojlanish bosqichlarining o'ziga xos jihatlarini ko'rsatib beradi. Bunga Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi va Erik Eriksonning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi asos qilib olinadi.

1. Psixologik rivojlanishning nazariy jihatlari

Bolalarning maktab yoshi davridagi psixologik rivojlanishi turli nazariyalar asosida tahlil qilinadi. Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, bolalar maktab yoshida operatsiyalar bosqichiga (7-11 yosh) kiradilar, bu davrda ular mantiqiy fikrlashni rivojlantiradilar.

Bolalar atrofdagi dunyoni aniq tushunchalar va ko'rinishlar asosida idrok etadi, mantiqiy xulosa chiqarish va taqqoslash qobiliyatini o'zlashtiradilar.

Erik Eriksonning psixososial rivojlanish nazariyasida maktab yoshi "mehnatga moyillik va mehnatkashlik" bosqichi sifatida ko'rsatilgan. Ushbu bosqichda bolalar mehnat qilish va o'zini foydali his qilishga intiladilar. Agar ular o'zlariga qo'yilgan vazifalarni muvaffaqiyatli bajara olsalar, o'zlariga bo'lgan ishonchlari ortadi; aks holda, ular o'zini qobiliyatsiz his qilishlari mumkin.

2. Kognitiv rivojlanish

Maktab yoshi bolalari kognitiv rivojlanishda yangi bosqichga ko'tariladi. Ular abstrakt fikrlashni o'rganishni boshlaydilar va murakkab masalalarni hal qilishga qodir bo'ladilar. Piaget nazariyasiga ko'ra, 7-11 yosh oralig'ida bolalar mantiqiy operatsiyalarni o'zlashtira boshlaydilar.

Bu davrda ular o'zaro bog'liq hodisalarni tushuna boshlaydilar va ko'p bosqichli vazifalarni bajarishda muvaffaqiyat qozonadilar.

Masalan, bu yoshdagi bolalar matematik misollarni aniq mantiqiy usullar yordamida hal qilishni o'rganadilar, bu esa ularning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, ular aniq misollardan abstrakt tushunchalarga o'tishni o'rganadilar, bu esa ularga kelajakda murakkab bilimlarni o'zlashtirish uchun zamin yaratadi.

3. Ijtimoiy rivojlanish

Ijtimoiy rivojlanish bolalarning jamiyatdagi o'rnini tushunish va boshqa odamlar bilan qanday munosabatda bo'lishni o'rganish jarayonidir. Maktab yoshidagi bolalar uchun tengdoshlar bilan aloqalar katta ahamiyatga ega bo'ladi. Ular guruhlarda ishlash, hamkorlik qilish va ijtimoiy me'yorlarga moslashishni o'rganadilar.

Eriksonning psixososial nazariyasiga ko'ra, bu davrda bolalar mehnatga moyillik va ishchanlik tuyg'usini rivojlantiradilar. Muvaffaqiyatli ishlarni bajarish ularda o'zlariga nisbatan ishonch hosil qiladi, bu esa ularning kelajakdagi ijtimoiy muvaffaqiyatlariga zamin yaratadi.

4. Hissiy rivojlanish

Hissiy rivojlanish maktab yoshidagi bolalarda muhim rol o'ynaydi. Ushbu davrda bolalar o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni va boshqarishni o'rganadilar. Hissiy rivojlanishning muhim jihatlaridan biri o'z-o'zini anglash va boshqalar bilan empatiya qilish qobiliyatidir. Bu davrda bolalar stress va noaniqlik bilan qanday kurashishni o'rganadilar, bu esa ularga kelajakda mustahkam ruhiy salomatlikni saqlashga yordam beradi.

Bolalar bu davrda hissiy barqarorlikka erishishga harakat qiladilar. Ular ko'pincha muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlikni chuqur his qilishadi va atrofdagilar bilan muloqotlarida o'zlarining hissiy javoblarini tartibga solishga urinadilar. Ota-onalar va o'qituvchilarning hissiy ko'magiga katta ehtiyoj sezadilar, chunki bu ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

5. Rivojlanishning individual farqlari

Har bir bolaning rivojlanish jarayoni individualdir va turli omillarga bog'liq. Genetik omillar, oila muhitida berilgan tarbiya, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar bu jarayonga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, ba'zi bolalar tezroq rivojlanishi yoki ayrim qobiliyatlarni erta o'zlashtirishi mumkin, boshqalar esa biroz kechikishi mumkin.

Oila va o'qituvchilarning qo'llab-quvvatlashi bolalarning rivojlanishi uchun muhimdir.

Ijobiy psixologik muhit, bolalarning qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda yaratilgan sharoitlar ularning kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Xulosa

Maktab yoshidagi bolalarning psixologik rivojlanishi turli omillar ta'sirida shakllanadi va bu davrda bolalar mantiqiy fikrlashni, ijtimoiy rollarni o'rganishni va o'z his-tuyg'ularini boshqarishni o'rganadilar. Jean Piaget va Erik Eriksonning nazariyalari bolalarning psixologik rivojlanish jarayonini tushunishda asosiy manba hisoblanadi.

Ularning nazariyalari maktab yoshidagi bolalar uchun to'g'ri yondashuvlarni tanlashga yordam beradi, chunki bu rivojlanish bosqichlarida bolaning ehtiyojlari va rivojlanishiga mos ravishda ta'lim va tarbiya berish ularning kelajakdagi muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi.

Psixologik rivojlanish jarayonida ota-onalar va o'qituvchilar birgalikda harakat qilib, bolalar uchun ijobiy rivojlanish muhiti yaratishi muhimdir. Bu bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari va psixologik barqarorligi uchun asosiy omildir.

REFERENCES

1. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.
2. Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*. New York: W.W. Norton & Company.
3. Berk, L. E. (2013). *Child Development*. Boston: Pearson Education.
4. Santrock, J. W. (2011). *Child Development: An Introduction*. McGraw-Hill.
5. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press.